

340
f 30

KEZI

J30

KEZI

BEVEZETÉS
A MAGYAR JOG
TÖRTÉNETÉBE

A FORRÁSOK TÖRTÉNETE

(FÜGGELÉKÜL VÁLOGATOTT FORRÁSHELYEK GYŰJTEMÉNYE)

IRTA

DR. ILLÉS JÓZSEF
egyetemi magántanár

BUDAPEST, 1910
RÉNYI RÁROLY KÖNYVKIADÓ-VÁLLALATA
V., Vigadó-utca 1.

Ára 8.40 kor.

2., birtok, de vajuu Evessé parit tot
kiadásá megjelint 1981-ben.

Leltári szám: 1542 /196

BEVEZETÉS
A MAGYAR JOG
TÖRTÉNETÉBE

A FORRÁSOK TÖRTÉNETE

(FÜGGELÉKÜL VÁLOGATOTT FORRÁSHELYEK GYŰJTEMÉNYE)

IRTA
DR. ILLÉS JÓZSEF
egyetemi magántanár

BUDAPEST, 1910
RÉNYI RÁROLY KÖNYVKIADÓ-VÁLLALATA
V., Vigadó-utca 1.

A szerzőtől megjelent munkák:

Az ujkori alkotmányfejlődés elemei. (XV. század második fele és XVI. század.) Egyetemes európai jogtörténeti tanulmány. Budapest, 1898. 240. I—III. lap.

Az Anjou-kori társadalom és az adózás. Budapest, 1900. 91 lap.

A magyar házassági vagyonjog az Árpádok korában. Budapest, 1900. 67 lap.

A magyar szerződési jog az Árpádok korában. Budapest, 1901. (Magy. Jogászegyl. Ért. XXII. k. 4. füz. 194.) 147 lap.

A törvényes öröklés rendje az Árpádok korában. Budapest, 1904. (M. Tud. Akad. Érték. a társ. tud. köréből. XIII. k. 3. sz.) 111 lap.

Öröklés a női vagyonban az Árpádok korában. Budapest, 1906. (Különlenyomat a Nagy Ferencz-émlékkönyvből.) 13 lap.

A magyar társadalom és állam szervezete a honfoglaláskor. (Budapest, 1908. Különlenyomat az „Árpád és az Árpádok“ című Csánki D. szerkesztésében megjelent történelmi emlékműből.) 16 folio lap.

Leltári szám: 1542 / 1906

ELŐSZÓ.

A jogirodalom áramlatainak gondos megfigyelői előtt ismeretes, hogy a jogtörténet irodalma a legújabb időkben ismét virágzásnak indult. Se a sociológiának, se a jogpolitikának nem sikerült leszorítani a jogtörténetet helyéről, a melyet hosszú mult után annyi századon át elfoglalt. A jogtörténet a modern kor ujitó hajlamaival szemben is megtudta őrizni régi jelentőségét. Állításunknak igazságát legvilágosabban látjuk ott, a hol a sociológia legnagyobb irodalmi művelésnek örvend: az új világban, Amerikában.

Az Egyesült Államok évi nagy jogászgyűlésén 1907-ben Bryce, a jelenleg élő legkiválóbb angol jogtudósok egyike, ünnepi előadását arról a kérdéstről tartotta, hogy „a közönséges angol jog (common law) fejlődésére a nemzeti jellegnek és a történelmi környezetnek milyen befolyása van¹?”

Bryce a gyakorlati élet emberei, bírák, ügyvédek és nemcsak tudósok, professzorok előtt a „common law” legújabb amerikai és európai történetét tárgyalta; a tár-

¹. „The influence of national character and historical environment on the development of the common law.” The Annual Address before the American Bar Association, delivered at Portland, Maine, August 28, 1907. The Law Quarterly Review. Vol. XXIV. London, 1908. 9—25. ll.

sadalmi és történelmi tényezők alakító hatását fejtegette.¹

A kit pedig ez a jelenség talán, mint a véletlen játéka meg nem lep, vajjon nem győzheti-e meg a jogtörténeti tanulmányoknak az a válogatott sorozata, a mely ugyanez évben jelent meg,² hogy az amerikai jogtörténeti munkálkodásról fényes tanuságot tegyen.³

¹ Ideiktatjuk az értékes és szellemes tanulmánynak ezt az általános érdekű szép részét: „One may perhaps say that the mind and character of a nation are more exactly and more adequately expressed in and through its law and its institutions than they are even through its literature and its art. Books and paintings are the work of individual men, many of whom have been greatly influenced by foreign ideas or foreign models, and some of these may have been powerful enough to influence their successors, but may not have been typical representatives of the national genius. But laws and customs are the work of a nation as a whole. They are indeed held binding and put in force by the ruling class, and they are shaped in their details by the professional class, but they are created by other classes also, because the rules which govern the ordinary citizens must be such as are fit to express the wishes of the ordinary citizen, being in harmony with his feelings, and adapted to the needs of his daily life. They are the offspring of Custom, and Custom is the child of the people. Thus it is not only the constructive intellect of the educated and professional class, but also the half-conscious thought of the average man which go to the making and moulding of the law.

We must however, remember that law is not the product of one or two generations only, but of many generations. National character is always insensibly changing and it changes the more rapidly the more advanced in civilization the nation becomes, the greater its vicissitudes, and the more constant its intercourse with other nations. Hence, institutions become the expression not solely of those original gifts and tendencies of a race of people which we observe when it emerges from prehistoric darkness. Time and circumstance co-operate in the work. Law is the result of the events which mould a nation as well as of the mental and moral qualities with which the nation started on its career. These two qualities are so blent and mixed in their working that it is hard to describe them separately.“

² Select Essays in Anglo-American Legal History. By various authors. Compiled and edited by a Committee of the Association of American Law Schools. In three Volumes. Vol. I. p. 847 Boston, 1907. Little, Brown and Co.

³ Idézzük a munka egyik ismertetőjének idevágó szavait: „Etwas zu jener Zeit, als Savigny die historische Rechtsschule in Deutschland begründete, schrieb Goethe sein unmutiges Epigramm: „Amerika, du hast es besser, — Als unser Kontinent, der alte — ; Hast keine verfallenen Schlösser — Und keine Basalte — ; Dich stört nicht im Innern — Zu

A legújabb kor termékeny kodifikációja után sem került a jogtörténet, mint „haszontalan visszaemlékezés“, a középkori ócskaságok lomtárába. Sőt a kodifikáció története eredményeivel bizonyítja egész napjainkig, hogy a jogszabályok rendszeres egészbe foglalásánál a jogtörténet utmutatásait sehol sem hagyták figyelmen kívül¹. A Code Napoleontól kezdve a svájci polgári törvénykönyvig² mindenütt méltányolták a társadalmi (gazdasági, erkölcsi és politikai) viszonyok figyelembe vétele mellett a jog történelmi fejlődésében működő néprajzi és földrajzi különleges tényezők alakító hatását. Nem minden jelentőség nélküli tény, hogy a jogtörténet kiváló művelőinek a törvénykönyvek megalkotásánál nagy szerep jut.³

lebendiger Zeit — Unnützes Erinnern — Und vergeblicher Streit.“ Amerikas Juristen scheinen es indessen hier mehr mit Savigny als mit Goethe zu halten, und der den Schluss des vorliegenden Bandes bildende, überaus interessante Brief des Oberrichters Kent aus dem Jahre 1828 zeigt deutlich, wie die amerikanischen Praktiker zu einer Zeit, da ihnen für eine „freie Rechtsfindung“ im Gerichtssaal die denkbar günstigsten Bedingungen geboten waren, doch *das tiefe Bedürfnis fühlten, den Zusammenhang mit den alten Recht Europas zu suchen und zu pflegen*. Seit jenen, autodidaktisch primitiven Zeiten amerikanischer Rechtssprechung ist drüben eine auch theoretisch sich mehr und mehr vertiefende Rechtsschule aufgeblüht und ihre vorliegende Publikation erbringt den Beweis, wie wenig sie die Beschäftigung mit der Rechtsgeschichte als „unnützes Erinnern“ ansieht.“ Heinsheimer, Zentralblatt für Rechtswissenschaft. II. k. 2. sor. 7. füz. 97. 1.

¹ L. a jelen munka I. r. 3. cz.-ét. 11—13. ll.

² A törvénykönyvet 1907-ben fogadta el a svájci parlament és 1912 január 1-én fog életbelépni. Egyik hivatott ismertetője mondja: „Es galt nicht sowohl ein neues eigenes Werk zu schaffen, als vielmehr das bestehende schweizerische Recht harmonisch auszugestalten.“ „Abweichungen von dem deutschen Bürgerl. Gesetzbuche waren weniger durch Verschiedenheiten sozialer und wirtschaftlicher Natur beider Länder als durch das Bestreben, angestammtes Recht zum Ausdruck zu bringen, vorgezeichnet.“ Affolter, a szövetségi törvényszék tagja Lausanneban. Juristisches Literaturblatt. XX. k. 3. szám. 1908. 49—51. ll.

³ A svájci törvénykönyv megalkotója Huber kiváló germanista és a svájci jogtörténet előkelő munkása; a német kodex megalkotásánál Gierkenek, a német germanistának jut nagy szerep.

A jogtörténeti irodalomnak világszerte való újjáéledése nálunk is érezteti hatását, a mint összefoglaló nagyobb munkák és szórványosan bár, monografikus természetű tanulmányok megjelenése mutatja.

Munkámnak is az a feladata, hogy a magyar jogtörténet művelésébe vezessen be és ezzel a jogtörténeti kutatások végzését elősegítse.

A jogtörténet tudományának kétségtelenül elsőrendű feladata, hogy a jog forrásaival ismertessen meg. Megmutassa, hogyan keletkeztek a jogalkotó források és miként működtek, századokon át milyen eredményeket hoztak létre. A jogtörténet hivatott feltüntetni a jogalkotás tényezőit és létrejött termékeit.

Minthogy a jog forrásai kevés változástól eltekintve, ma is ugyanazok, mint voltak régen, természetes, hogy a mai jogtudomány, a tételes (dogmatikus) jog is foglalkozik velök. Mégis a mai élő jog tárgyalóját egészen más szempont vezeti, mint a jogtörténész. A tárgyalás kereteit a gyakorlati szükség szabja meg és a történelmi fejlődés szükségképi belevonása a megértést inkább megnehezíti, mint megkönnyíti. A legjobb esetben is a tételes anyagot megterheli.

A forrásszerű bevezetést a jog ismeretébe a jogtörténet feladata nyújtani. A magyar jogtörténésznek kell feltárnia a jog nagy forrásainak lényegét, századonként való változásait, fejlődését; a jogtörténet tudományának kell foglalkozni a Tripartitummal és Quadripartitummal, a Corpus Juris Hungarici-vel és az Approbátákkal, Compilátákkal. A közjog és a magánjog forrástanában a pusztán történelmi részletek, összefüggésükből kiragadva, jórészt értelmüket is elvesztik, száraz és érdektelen, az emlékezetet fárasztó adathalmaz lesz belőlük. Ha a forrástan történeti tárgyalását megfelelő helyére utaljuk, a tételes jog tudományát

olyan részekről szabadítjuk meg, a melyek tulajdonképen tárgykörébe nem is tartoznak, a jogtörténet forrástanának pedig gyakorlati hasznát növeljük. A jogtörténet forrástani része, saját eszközeivel, saját területén át vezeti a jog tanulóját a mai jog világába.

Munkám első sorban a joggal foglalkozni kezdők számára készült. Közel tíz esztendei egyetemi tanítás tapasztalatait óhajtottam érvényesíteni. Munkámat egyetemen tartott előadásaim alapulvételével készítettem el. Az előszó közvetlenségéből igyekeztem valamit az írásba is belevinni. Ezért nem kerültem ki az ismétléseket, a hol az összefüggés miatt szükséges volt, nem mulasztottam el az egyes tételek nyomósabb kiemelését, a hol a jobb megértés úgy kívánta, nem mellőztem a fontosabb vagy hosszadalmasabb részek rövidebb és tömörebb összefoglalását, hogy a tanulást megkönnyítsem. Nem egyszer a mai és a régi jog ellentéteinek éles szembeállításával próbáltam a fogalmakat megmagyarázni. A jogfejlődés folyamát a felvetett kérdéseknél a mai jogélet küszöbéig követtem, hogy összekössem a multat a jelennel, összekapcsoljam a jogtörténeti ismereteket a mai jogtudomány tételeivel.

A szöveg forráshelyei közül a fontosabbakat a szövegbe, illetőleg főszöveg közzé illesztve közöltem, hogy ilyen módon is közelebb hozzam az eredeti forrásokat az olvasókhhoz, a tanulókhöz. A jegyzet rendszerint csak a szakembereknek szól, az olvasó figyelmét zavarja, mert a főszövegtől eltereli, a tanuló úgy veszi, mintha ott sem volna. A szövegbe jól beillesztett forráshely azonban odafüzdik az egészhez, a tanulót mintegy kényszeríti, hogy foglalkozzék vele. Ha eleinte némi erőfeszítést is kíván (a magyarázó kísérelő szöveg hivatott ezt megkönnyíteni), később a főszövegnek érdekességét, változatosságát kölcsönöz.

Talán ilyen módon is sikerülni fog felkelteni az érdeklődést az eredeti források iránt, mindenesetre megadjuk a lehetőséget, hogy a magyar jog tanulói az oklevelek, a privilegiumok nyelvét lássák, a decretumokból, a Hármaskönyvből részleteket olvashassanak.

Különös súlyt helyeztem a Hármaskönyv után kezdődő jogi irodalomra. A régibb jogi és jogtörténeti irodalmat is közelebb törekedtem hozni a tanulókhoz. A jegyzetekben elaprózott bibliografia kívánt hatásában ép úgy meddő, mint a forráshely idézet. A vitás kérdések tárgyalásánál azonban különböző, néha ellentétes véleményt képviselő írók nevei, munkái lekötik a tanuló figyelmét. A cél természetesen nemcsak az, hogy egy-két kiváló író neve az emlékezetben fenmaradjon, hanem, hogy a felköltött érdeklődés a régi irodalom tanulmányozásához vezessen.

A tudomány irodalmi előzményeinek minden későbbi kutatót bizonyos mérvig irányítaniok kell. Igazi tudományos irodalom csak ott fejlődhetik, a hol meg van az írók, régiek és újak szellemi rokonsága, úgyszólván egymástól való leszármazása. Csak a kérdések irodalmának alapos tanulmányozása és felhasználása viheti előbbre az egész tudománykört. Mindegyik író tudásához és fáradozásaihoz képest rak le köveket a nemzedékekben át készülő tudomány épületéhez: lehet a gyengébb oszlopokat erősebbekkel kicserélni, új iveket emelni, de az egészet lerombolni és mindig újat kezdeni, lehetetlen vállalkozás.

A munkámban kitűzött czéllal az anyagnak monografiaszerű feldolgozása nem egyezett volna meg, ugyanazért a szövegnek jegyzetekkel való túlhalmozását is kerülni kellett. A hol a kezdők, a tanulók érdeke úgy kívánta, az anyag közlése helyett a fejlődési főpontok kijelölésével kellett beérni (p. o. a XVIII. és XIX. század

kodifikációjának történeténél). Az újabb jogtörténeti irodalomra minduntalan való hivatkozást mellőzendőnek tartottam ott, a hol a régiebbnek adatait dolgozza fel.

Nem hiszem, hogy szemrehányás érheszen, mert a magyar jog tanulóit meglehetősen részletességgel igyekszem a Hármaskönyv felől tájékoztatni. A magyar jog fejlődésének legnagyobb, részben még ma is élő termékét minden magyar jogásznak ismernie kell. A magyar jogtörténet irodalmának a Tripartitum legfőbb ékessége és kincse.

Mégis úgy tűnhetik fel, hogy a Hármaskönyv írójával, Werbőczy Istvánnal a munkám kereteit meghaladva, kelleténél részletesebben foglalkoztam. E téren is azonban a tapasztalataim vezettek, a melyeket az előadások folyamán, a tanuló ifjúsággal való közvetlen érintkezés következtében szereztem.

A jog egészen idegen világába jövőket, az új fogalmak, nehéz megkülönböztetések és szokatlan következtetések közepette, mintegy megnyugtatja az érdekes kornak és benne kiemelkedő nagy alaknak szemlélete. Werbőczy sokoldalú egyénisége azonban nemcsak életének változatos képei és egyéniségének méltó kifejezése, a Hármaskönyv miatt érdemli meg teljes figyelmünket, hanem azért is, mert kiválóképpen alkalmas arra, hogy a magyar jogászfjúság nevelésénél felhasználtsék. A milyen kevés értéke lehet a száraz életrajzi adatok pusztá felsorolásának, olyan gyümölcsöző, ha magasabb szempontok vezetnek a tárgyalásnál.

Munkámhoz függelékül válogatott forráshelyek gyűjteményét csatoltam.

Az I. alatt közölt forráshelyek egy-egy alkalmas példával a forrástan megvilágítására kívánnak szolgálni. A decretum példájául az aranybullát választottam, azért

is, hogy a jog tanulói ennek az alkotmánytörténeti szempontból érdekes és annyit emlegetett oklevélnek teljes és eredeti szövegét összefüggésében megismerhessék. Ugyanilyen szempontokból vettem fel a privilegium példájára az Andreanum-ot, a statutuméra Máté szlapon bán oklevelét. A szokásjog és különösen a birói gyakorlat megvilágítására számos példát nyujtanak a II. és III. alatt közölt levelek. Az I. alatt utolsó helyen felvett oklevelek, a melyek Werbőczy hűtlenségi perére vonatkoznak, inkább Werbőczy életrajzának illusztrálására szolgálnak.

A II. és III. alatt összeállított forráshelyek gyűjteményének célja, hogy a magyar jogtörténet gyakorlati tárgyalásánál használtassék.

Már tizennégy évvel ez előtt külföldi tanulmányutam befejezése után, a berlini és párizsi egyetemeken szerzett tapasztalataimat közölve, szót emeltem a magyar jogtörténet gyakorlati művelése mellett.¹ Már akkor kifejtettem, hogy a tárgy iránti érdeklődés fölkeltesére legalkalmasabb a vele való gyakorlati foglalkozás. Idézhetem szóról-szóra az akkor mondottakat: „Ez belevisz bennünket a tárgy légkörébe, feltárva a részleteket és finomságokat; elvezet oda, honnét már magunk vágyunk tovább. Az esetleg szunnyadó érzék így nyer tért, hogy megnyilvánuljon, így nyer tápot, hogy megerősödjék. Ennek a tanítási módszernek végtelen haszna abban rejlik, hogy közvetlen érintkezést teremt tanár és tanuló között s így a megértésnek legegyszerűsebb utját választja.“

Ugyanakkor utaltam arra is, hogy milyen haszonnal kecsegtethet, különösen minket magyarokat a jogtörténettel való behatóbb foglalkozás.²

¹ Jogtörténeti seminarium. Jogtudományi Közöny. XXXI. évf. 19. sz. Budapest, 1896. 146—148. II.

² „Én azt hiszem, hogy nekünk magyaroknak több okunk is van reá, hogy a jogtörténeti szempontokat kellő érvényre juttassuk. Két nagy-

Kifejtettem, hogy két nagy nemzet, a német és a francia a maga sajátosságainak megfelelőleg hogyan iparkodik a jogtörténet oktatásánál célt érni. A Gierke jogtörténeti gyakorlatait és E s m e i n conférence-ait állítottam egymás mellé, hogy reámutassak a jogtörténeti oktatás két egymást kiegészítő módszerére: a kezdők és általában véve a tömeg igényeinek megfelelő gyakorlatok hasznára,¹ a kiválasztottak, a jogtörténet tudo-

fontosságu és sokat emlegetett állítás az, melynek igazságát tényekkel tudjuk támogatni és a mely kötelességünk is teszi, hogy az ezzel szemközt támasztott igényeknek teljes mértékben tudjunk megfelelni.

Az egyik, hogy a magyar jog speciális, szerves fejlődéssel bír, melyről sokat irtunk és beszéltünk, különösen közjogi téren sokat fel is tudtunk mutatni, magánjogi téren azonban még sok vár megoldásra, megmagyarázásra; a másik, hogy Magyarország a nyugat-európai művelődésnek legkeletibb képviselője és befogadója.

Megmutatni, hogy a magyar jogfejlődés minden sajátos, nemzeti vonásai mellett, sőt ezek megőrzésével bírt azzal az erővel, mely egy magasabb műveltség befogadásával annak áthasonítására is képes. Ime ez az a nagyfontosságu kérdés, a melylyel való beható foglalkozás elének rajzolhatja az utat és módot, a melyen az a processus lefolyt és a jövőre kijelölheti azt az állást, a melyet a nyugattal szemközt, értve annak fejlődő intézményvilágát, elfoglalnunk kell s meghatározhatja kötelességünk mérvét, melylyel saját magunknak tartozunk. Nem a jogtörténeti tudás tultengésétől kell félnünk, hanem attól az állapottól, melynek egész ujkori fejlődésünk eléje látszik menni: a jogtörténeti érzék teljes eltompulásával s kihalásával együtt járó *jogtechnikai* korszaktól, mely úgy akarja kezelni a jogot, mint egyszerű sémák és sablonok tömegét.

A jog *életerejének* nyilvánulásaival pedig csakis a jogtörténet ismertethet meg bennünket. Kétségtelen, hogy meg kell óvnunk azt a sokat emlegetett *jogfolytonosságot*, melylyel annyit dicsekszünk s méltán, különösen 1848-ig terjedőleg. De hogyan tehetjük ezt, ha nem iparkodunk megtartani a szálakat, melyek összekötik a multat a jelennel, ha nem tudjuk meglátni, mert nem vagyunk képesek reá azt a finom véredényhálózatot, mely ott fut el az eleven hús alatt s melyet olyan könnyen összeroncsoolhat az avatatlan kéz, nem is sejtve mennyi életertő pocsékolat el így.⁴ U. o.

¹ „Természetes alapul kínálkozik ilyenkor egy oly irott emlék — itt pl. a *Sachsenspiegel* — mely mintegy kijegecedett központ magán viseli az egész jognézetvilág bélyegét, mely így egy darab életet — persze annak minden komplikáltságával, ellenmondásaival, kuszáltságával, egy szóval teljességével — ad elének, szemben a szépen kitisztázott, kifésült rendszeres tankönyvekkel, melyek befejezettségükben valami egészen

mányos művelésére majdan képesek szükségleteit kielégítő, igazi seminariumi tárgyalásra.¹

világos, de a valóságban így soha nem létezett állapot képét törekszenek megrajzolni. Hiszen épen arra van szükség, hogy a kezdő megszokja szemei mintegy hozzáélesedjenek, az életnek a maga nyomását folytonos meglepetéseivel, hirtelen támadásaival, melyekre készen kell lennie. Hisz nem egy befejezett, lezárt életet, hanem egy befejezésre soha nem jutó, alakuló, fejlődő életet kell megismernie.

Így válik egyszersmind az ily módon nyújtott jogtörténeti tudás a rendszeres tankönyvekből elsajátítottak természetes kiegészítőjévé.

A *Gierke* tanár által vezetett seminarium tárgyalási módja az általában nálunk is ismeretes tárgyalási mód, t. i. a vezető tanár egy kiválasztott részhez általános bevezetést ad, azután jön az illető rész elolvastatása, melynek folyamán a kérdések egész özöne merül fel, s a melyekre adott felelet mintegy odakapcsolódik ahhoz a szöveghez, annak szint, életet kölcsönöz s egyszersmind tőle az emlékezetben erős támpontot nyer. Ez alatt természetesen észrevétlenül a beszélgetés folyamán sok addig még meg nem figyelt új oldala merül fel a látszólag már egészen világos, megfejtett, kimerített kérdéseknek. A tankönyvben szépen kiczirkalmazott fogalom meghatározás itt kezd egyéb is lenni, mint néha egész természetellenesnek látszó szófüzés.

Minő egészen más az a beneficium, *faidum*, *Busse* stb, ha egyszer egy olyan embernek a szavát halljuk, illetve megrögzítve látjuk magunk előtt, ki ezeket a dolgokat nem mint fogalmakat ismerte, mint mi, hanem mint élő valóságokat. Így látjuk igazán a különbséget, ha az ő gondolkodásába minden közvetítés nélkül iparkodunk behatolni.

Itt a legkönnyebben megteheti a tanár azt, hogy egy rövid áttekintést nyújt egy intézmény fejlődéséről pl. ott, hol az alapul vett jogi emlék a bírósági szervezetről vagy a főhatalomról stb. beszél; visszamegy az előzményekre s megmutatja a fejlődés további folyamát is; azt az előnyös helyzetet élvezve, hogy van a kezében egy írott emlék, egy darab valóság s ehhez az emlékhez fűzheti fejtegetéseit. Perspektívát nyer így az egyes jogintézmények számára, melyet igen nehéz nyújtani a rendszeres előadások folyamán, hol az egésznek szövete áll előtte s nem lehet a szálakat lefejtteni, mert az egésznek az ökonomiája nem engedi meg azt.

Közvetett és végső nagy haszna ezeknek a jogtörténeti gyakorlatoknak nem az, hogy a benne résztvevők a pozitív adatoknak, számoknak és eseményeknek egy bizonyos tömegét magukkal viszik, a míg azért sem lenne nagyon értékes, mert nem is a lényeg, de meg idővel el is mosódik, hanem hogy *visszamarad egy bizonyos direktivum, mely hatását az életben érezteti*. Ez az, a mi öntudatlanul, mintegy ösztönszerűleg megsugja: mi a megfelelő, mi a lehető s mi nem. Ez az, a mi minden reformnál, minden átalakításnál előre éreztetheti a változás lehető következményeit; egyszersmind megmutatja, mit kell megtartani a régeből, hogy az átmenet ne erővesztéssel, hanem nyereséggel történjék.“ U. o.

¹ „Itt a cél az volt, hogy egy jogtörténeti kérdésnek monografikus

Azóta, hogy a most újból előadottakat megírtam, a jogtörténeti gyakorlati, seminariumi oktatás európa-szerte óriás haladást tett és a mindenütt virágzó jogtörténeti irodalom, a történelmi hagyományoknak érvényre juttatása kétségtelenül a jogtörténeti tudás terjesztésének egyik leghatékonyabb eszközében, a gyakorlati kezelésben találja kiindulási pontját.

A II. és III. alatt adott forráshelyeket évek során át tartott előadásaim¹ céljaira gyűjtöttem össze és válogattam ki.

Nem egyszerre készült e gyűjtemény, hanem lassankint, a mint egy-egy oklevél gyakorlati használatosságát kipróbáltam.

A magánjog történetének gyakorlati tárgyalásához a legalkalmasabb, ha nem is tipikus, leveleknek kiválasztását igen megkönnyítette, hogy az Árpád-kor okleveles anyagát egyes intézménykörökre nézve monografiáim megírásához felkutattam. Módomban állott tehát úgy nyelvezeti, mint szerkezeti szempontból az aránylag legjobbat venni.

De éppen, mert tapasztaltam, hogy milyen nehézségekbe ütközik a kezdők igényeinek és a

tárgyalását lássuk, helyesebben azt, hogy mint kell dolgozni, ha egy kérdésnek tudományos feldolgozásáról van szó.

A szemeink előtt épült fel az egész. Láttuk a kitűzött kérdés elérésére szolgáló előkészületeket; az egész bibliografikus technikáját a dolognak. Láttuk, mint készült el egy-egy nemesebb rész, egy hatalmas vas vezet, mely nagy terhet lesz hivatva elviselni. Azután jött az egésznek az összeállítás. Egyszóval, belepillantottunk egy szellemi műhelynek a titkaiba, honnét elleshettük azt, a mit megtanulni nem lehet.“

„Különb is itt főként a „miként“ érdekel bennünket. Az, hogy minő eszközökkel lehet a jogtörténetnek szigorúan tudományos művelése iránt érzéket teremteni, miként lehet a tudományos működésbe egyeseket bevezetni s az arravaló tehetséget fejleszteni: hogy ott folytathassák a már mások által megkezdett munkát.“ U. o.

¹ Az 1908/9. tanév II. semesterétől kezdve „Jogtörténeti gyakorlatok“ cím alatt.

tanítás céljainak megfelelőt találni, egyelőre csak abban a körben mozogtam, a hol kutatásaimat végeztem.

A III. alatti forráshelyek összeállításánál az alkotmánytörténeti rész jellegéhez képest és ellentétben a magánjogi résszel, a Hármaskönyv és a törvények megfelelő helyei tulnyomóak a tulajdonképeni okleveles anyaggal szemben.

Itt sem nyujthattam azonban mást, mint töredéket: a magánjogi rész forráshelyeit az Árpádok-korából vettem, az alkotmánytörténeti részben a vegyesházakbeli királyok korából merítettem.

Hangsúlyoznom kell, hogy első kísérletről van itt szó, a melynél a magyar jogtörténet irodalmában előzményeket nem találva, egészen magamnak kellett megküzdenem a kezdet nehézségeivel.

A kiválogatott helyeknek jelentőségét, hasznát csak a jogtörténeti oktatás szempontjából lehet bírálni vagy méltányolni.

A forráshelyekhez fűzött jegyzetek első sorban feltételezik a vezető szaktanár közreműködését és a mi jogász tanuló ifjúságunk igényeit tekintik. Jóformán csak arra valók, hogy az előzetes készülést, tulajdonképen a szövegnek megértését, fordítását könnyítsék meg. Úgyanilyen célból lettek a szöveg egyes helyei dült betűkkel szedve.

A már közölt okleveleknek természetesen a legmegbízhatóbb szövegét választottam¹ és ha lehető volt, az eredeti után nyomattam ki újból.

E helyütt kell hálás köszönetemet kifejeznem kedves

¹ A Tripartitum és a Corpus Juris Hungarici szövegét úgy, a mint az egész munkában, itt is a milleniumi kiadás szerint adtam. Ennek a kiadásnak ismertetését I. jelen munka II. rész VI. cz. 3. fej. 1. §.

barátomnak, dr. Dőry Ferencznek, a ki az Országos Levéltárban meglevő eredeti levelek egyeztetésének fáradságos munkáját elvállalni sziveskedett és azt a nála megszokott nagy gonddal és lelkiismeretességgel végezte.

Ha Loersch-Schröder, a német jogtörténeti előadások és gyakorlatok használatára készült mintaszerű okleveles gyűjteményének előszava ¹ (az első kiadáshoz) meggyőzhetett vállalkozásom helyességéről, ha munkájok ideálként lebeghetett is szemeim előtt, a magyar jogtörténet más természetű forrásanyaga, külön helyzete, saját feladatai épen csak néhány külsőség alkalmazását engedték meg.

Mielőtt előbeszédemet, a melynek hosszadalmaságát vállalkozásom szokatlansága talán mentheti, befejezném, nem mulaszthatom el, hogy őszinte köszönetet ne mondjak dr. Stiassny József ügyvéd és dr. Jakabffy Károly joghallgató uraknak, kedves tanítványaimnak, a kik a munka korrekturájánál, dr. Jakabffy ur még különösen a tárgymutató készítésénél, segíteni szivesek voltak.

¹ Urkunden zur Geschichte des deutschen Privatrechts. Második bővített és javított kiadás. Bonn, 1881. IX. 1.: „Was die neuere rechtsgeschichtliche Forschung, insbesondere seit Beseler, so vorteilhaft vor der früheren auszeichnet, das Eindringen in das unmittelbare Rechtsleben der Vergangenheit durch das Studium ihrer Urkundenschätze, und was die neue Methode des Rechtswissenschaftlichen Unterrichtes so fruchtbringend gemacht hat, die Verbindung der Lehre mit der praktischen Anwendung auf concrete Rechtsfälle, das muss auch für den Unterricht in der Rechtsgeschichte massgebend werden. Es genügt nicht der theoretische Vortrag, wie klar und anregend er sei, nicht die Anleitung zu den wenn auch noch so wünschenswerten exegetischen Studien in den Rechtsquellen, sondern es ist notwendig, dass der Studierende eine unmittelbare Anschauung von der lebendigen Rechtsanwendung erlange. Die vorliegende Sammlung soll das Material gewähren, um eine solche Anschauung zu gewinnen, zunächst auf dem Gebiete, wo es am meisten Not tut, auf dem des Privatrechts.“

Legyen szabad Werbőczy szavaival, a melylyel hatalmas alkotását befejezi, bocsátani útjára csekély munkámat.

„Opto autem, ut quisquis has meas lucubrationes in manus sumpserit, aequus sit in me iudex, bonique consulat. Nam, licet quantum mediocritate valui summum in his quaerendis, atque explicandis studium adhibuerim quia tamen doctrina me quam exigua, sermoneque haud satis perpolito esse profiteor; tantum abest, ut, si quid in meis scriptis, vel erratum quispiam emendaverit, vel praetermissum adjecerit: ut aut succenseam, aut indigner, ut eo etiam nomine, sim illi (quisquis tandem is fuerit) cumulatissimas gratias sim habiturus. Quoniam errare saepius, ac falli, proprium est hominis: et minus mirum est, memoriam aliquarum rerum excidere, quam omnium constare: Valet.“

(Hármaskönyv. Lect. Sal. utolsó bekezdése.)